

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 550
van **STEVEN COENEGRACHTS**
datum: 27 januari 2021

aan **ZUHAL DEMIR**

VLAAMS MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

Wolven - Gewijzigd dieet en aanpassing aan werende omheining

Uit onderzoek van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) blijkt dat het dieet van onze 'Vlaamse wolven' gewijzigd is. "Tussen april en juli voedden de wolven zich nagenoeg uitsluitend met wild, vooral ree en everzwijn, maar vanaf september steeg het aandeel vee in het dieet fors. Het is ontstellend te moeten vaststellen dat er momenteel wolven opgroeien die steeds meer vertrouwd dreigen te raken met vee als gemakkelijke voedselbron", aldus het onderzoeksinstituut.

Voor het afschermen van vee-weides komt de Vlaamse overheid vandaag tussen voor 80% van de kosten. Volgens de voorzitter van vzw Vlaamse Schapenhouderij is dit cijfer niet representatief: "De huidige terugbetaling van 80% van de investeringssteun betekent in de praktijk amper een terugbetaling van 44% van alle gemaakte kosten die de schapenhouder moet doen om zijn dieren te beschermen. Als je het op vijf jaar bekijkt, gaat het zelfs maar om 25 procent van de kosten". De voorzitter gaf tevens aan dat buitenlandse ervaringen leren dat deze wolfwerende omheiningen door het aanpassingsvermogen en de leergierigheid van de wolf snel zullen omzeild worden.

Ondertussen keurde de minister op 8 januari jl. ook het 'wolvenprotocol' goed. Daarin staan verschillende situaties waarbij gedrag van de wolf als normaal of problematisch moet worden gezien en wanneer er sprake is van een zogenaamde 'probleemwolf', dit onder meer in de buurt van mensen en honden, maar ook van kleinvee. Naar aanleiding van de 'probleemwolf' Billy was er in Limburg nood aan duidelijkheid rond het gedrag van een probleemwolf. Er werd ook nagegaan hoe ze in Nederland, Duitsland, Frankrijk, Italië, Polen en Zweden met zulke situaties omgaan.

1. Hoe evalueert de minister het gewijzigde dieet van de wolf in Vlaanderen?
2. Hoe evalueert de minister de werkelijke kosten van de wolfwerende omheining?
 - a) Ziet de minister een mogelijkheid tot uitbreiding van de subsidieregeling?
 - b) Momenteel geldt de subsidieregeling enkel voor risicozones, maar we weten dat de wolf zich over grote afstanden kan verplaatsen.

Op basis waarvan zijn de risicozones bepaald? Zal er (en ook na 2 jaar) bijgestuurd worden, zodat percelen buiten de risicozones in aanmerking kunnen komen voor een subsidie?
3. In welke mate schat de minister het aanpassingsvermogen en de leergierigheid van de wolven in om wolfwerende omheiningen te omzeilen?

4. Zou wolf Billy onder het voorliggende wolvenprotocol bestempeld zijn geweest als 'probleemwolf', zoals men uiteindelijk in Frankrijk heeft gedaan?
5. Hoe evalueert de minister de vergelijking van regelgeving in de overige landen? Zal Vlaanderen daarin aansluiten of soepeler zijn?

ANTWOORD

op vraag nr. 550 van 27 januari 2021

van **STEVEN COENEGRACHTS**

1. In een recente studie onderzocht het INBO de voedselkeuze van de wolven op basis van uitwerpselen ingezameld over de periode van mei 2018 tot december 2020. De vastgestelde verandering in de voedselkeuze waar u naar verwijst betreft de lente en zomer van 2020 tegenover de herfst van datzelfde jaar. In die eerste periode bleken vooral wilde hoefdieren en in het bijzonder jonge everzwijnen als prooi gekozen te worden, terwijl dit in het najaar verschoof naar kleinvee. Deze verandering houdt naar alle waarschijnlijkheid rechtstreeks verband met het feit dat er in 2020 voor het eerst een nest opgroeiende welpen was. Als roofdier hoeft een volwassen wolf niet per se elke dag te eten, en eens een standaard-prooi (zoals een ree) gevangen, kan een volwassen wolf of wolvenpaar gemakkelijk enkele dagen verder zonder opnieuw te moeten gaan jagen. Er is bij de jacht ook geen dwingende noodzaak tot snel succes. De situatie verandert echter sterk wanneer ook een nest jongen dient voorzien te worden van voedsel. Er zijn dan niet alleen 'meer monden te voeden', maar bovendien hebben jonge opgroeiende dieren wél een dagelijkse en steeds groter wordende voedselbehoefte, en dat terwijl ze nog niet zelf mee kunnen jagen. Het kan dan ook als een logische verwachting gezien worden dat de ouderdieren in dergelijke omstandigheden, d.i. in de herfst, zich sneller tot makkelijke prooien zullen richten zoals onbeschermd kleinvee – terwijl dit over het jaar heen duidelijk níet de voorkeursprooi is. Dit laatste is dan tegelijk ook een positieve vaststelling. Inderdaad geldt in het algemeen dat wolven in Europa een sterke voorkeur hebben voor wilde hoefdieren – iets wat ook duidelijk blijkt uit de INBO-studie gezien deze voedselcategorie globaal in bijna 90% (89.5%) van de stalen werd teruggevonden. Gepaste beveiligingsmaatregelen voor het kleinvee zal de wolven daarom ook des te meer naar hun voorkeursprooien, reeën en everzwijnen, doen richten.
2.
 - a) Momenteel wordt de huidige subsidieregeling geoptimaliseerd via een Besluit van de Vlaamse Regering. Ik kan nog niet ingaan op de concrete inhoud, maar wil wel meegeven dat ik daarbij maximaal rekening heb trachten te houden met de input en praktijkervaring van de betrokken stakeholders. Eind 2019 is er op het wolvenplatform reeds een eerste bevraging gedaan naar de knelpunten van de huidige subsidieregeling en in 2020 is er tijdens bilaterale overlegmomenten met Vlaamse en lokale stakeholders nog heel wat input ontvangen. Intussen is evenwel ook beslist dat wolfwerende maatregelen opgenomen worden als niet-productieve investeringen binnen het VLIF. Dit wil zeggen dat professionele landbouwers via deze weg een vergoeding kunnen verkrijgen. In overleg met het departement Landbouw en Visserij legt mijn administratie momenteel de laatste hand aan een aangepast voorstel van besluit.
 - b) De bepaling van de risicozones gebeurt op basis van de monitoringsgegevens van de wolf in Vlaanderen door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het risico wordt daarbij ingeschat op basis van enerzijds concrete 'harde feiten' die op (regelmatige) wolf-aanwezigheid duiden, en anderzijds op een beoordeling en integratie van deze feiten in hun landschappelijke context. Gezien het terreingebruik van de wolven kan wijzigen in de loop van de tijd, is ook de ruimtelijke inschatting van het risico onder voorbehoud van voortschrijdende informatie te plaatsen. Het INBO beoordeelt minstens om de drie maanden de noodzaak tot eventuele aanpassing van deze zone(s).

Als 'harde feiten' worden de volgende types van waarneming gebruikt:

- prooiresten, beoordeeld op basis van visuele interpretatie, al dan niet door DNA-analyse bevestigd
- opnames van cameraval
- loopsporen en uitwerpselen
- zichtwaarnemingen door het INBO als betrouwbaar beoordeeld.

Voor het inschatten van schaderisico kunnen er, naast de gevestigde wolven, eender waar en wanneer ook zwervende wolven in Vlaanderen opduiken. Een aanval door zwervende wolven op kleinvee is echter geheel onvoorspelbaar in ruimte en tijd. De kans op een dergelijke aanval is voor de individuele kleinveehouder dan ook veel geringer. Naar de toekomst toe is het niet ondenkbaar dat een of enkele zwervende wolven zich frequenter een tijdlang zullen ophouden in bepaalde gebieden dan in andere.

Gemeentes waar het risico op een wolvenaantal op vee als hoog wordt ingeschat zijn gemeentes die:

- Geheel of gedeeltelijk onderdeel uitmaken van een gekend wolventerritorium;
 - In de periferie liggen van een gekend wolventerritorium en van daaruit kunnen bezocht worden door territoriale wolven. (*Toelichting in de rand: dit is dus voor zover er geen harde barrière is die dergelijke 'uitstapjes' verhindert of onwaarschijnlijk maakt, zoals bv een kanaal dat de facto het territorium begrenst*);
 - Gemeentes waar voldoende harde feiten (cf. hoger) wijzen op een regelmatige aanwezigheid van zwervende of tijdelijk residerende wolven.
3. Een degelijk geplaatste en functionerende elektrische afsluiting (min. 4500V) is in de praktijk zo goed als niet te omzeilen: geen enkel dier zal of kan de zware stroomstoten verdragen in een poging onder, boven of tussendoor een dergelijke afsluiting te geraken. Wolven hebben stevast de neiging onder een afsluiting door te graven, wat hen dus kan verhinderd worden door een voldoende laag geplaatste stroomdraad aan te brengen aan de zijde vanwaar gegraven zou worden. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat wolven over een draad heen zouden springen. Dit is eveneens een zeldzaamheid, en is zeer individu-gebonden: er zijn nauwelijks of geen aanwijzingen dat individuen binnen een roedel dit gedrag van elkaar zouden overnemen. Bovendien treedt dit doorgaans slechts op wanneer het raster niet hoger dan 90 cm is, waar de wolf er overheen kan kijken. De rasters die wij aanbevelen zijn minstens 120 cm hoog. Vandaar dat het zeer belangrijk is dat wolfwerende rasters meteen volgens de beproefde aanbevelingen worden geplaatst, dit is minstens 120 cm hoog en met goed aangebrachte stroomdraden. Contact met zo'n stroomdraad werkt voor een wolf zeer negatief conditionerend om kleinvee proberen te doden.
4. Wolf GW1554m oftewel 'Billy' verbleef tussen eind april en juni in Gelderland en Noord-Brabant. In deze periode zijn er vele tientallen onbeschermden schapen aangevallen, waaruit bleek dat het dier zich uitsluitend op vee leek te richten. In juni liep GW1554m de provincie Antwerpen binnen. Op 3 juni werd de wolf gefilmd in Oud-Turnhout en op 6 juni dook hij op in Duffel, een sterk versnipperde en dichtbevolkte regio. Hoewel zwervende wolven in principe overal in Vlaanderen kunnen opduiken, bleef dit dier tot eenieders verrassing een hele tijd hangen in de regio Duffel-Lier. Deze opmerkelijk vrijpostige wolf vertoonde een atypisch gedrag en liet zich o.a. vrij vlot waarnemen, mede door de aard van het landschap. Op een bepaald moment werd een bosje waarin het dier overdag rustte, omsingeld door een 150-tal kijklustigen.

Tot 18 juni verbleef de wolf in de regio Berlaar, Lier en Grobbendonk, waar hij behalve schapen ook een door kalverziekte verzwakte koe had gedood. Daarna zette hij zijn

zwerftocht verder. Hij werd waargenomen in Wechelderzande (Lille) en Vosselaar. Op de ring van Turnhout werd hij aangereden door een auto. Haren verzameld aan de bumper van de auto leverden het genetisch bewijs dat dit GW1554m was. De wolf bleek niet zwaar gewond en dook al snel opnieuw op in het Turnhouts vennengebied, waar hij opnieuw gezien werd en waar op 20 juni schapen werden gedood. Op 27 juni werd hij waargenomen in Retie, en op 29 juni werd daar een verzwakte vaars gedood in een open melkveestal. Daarna verdween hij een hele tijd van de radar, tot een natuurfotograaf op 7 juli een wolf fotografeerde in het Limburgse Voeren: de karakteristieke kop van GW1554m was goed te zien. Later die maand werd hij nog genetisch vastgesteld via staalnames op schadegevallen in de Belgische Oostkantons en de Duitse Eifel. Zoals geweten, werd de wolf in de Franse Vogezen doodgeschoten.

Als we de gedragingen van wolf Billy aftoetsen aan het protocol probleemwolven, kunnen volgende gedragingen vastgesteld worden:

- Wolf vlucht niet meteen maar observeert mensen: Overdag liet de wolf zich niet zien en bleef dus schuw gedrag vertonen. 's Morgen en 's avonds kwam de wolf uit zijn vertrouwde bosje en liet zich soms goed bekijken door mensen, waarbij hij niet direct wegvluchtte. Dit nieuwsgierig gedrag waarbij er niet actief mensen benaderd worden, kan omschreven worden als natuurlijk gedrag. In dit geval werd het gedrag vermoedelijk versterkt doordat de wolf als het ware werd ingesloten door wolvenspotters. Volgens het protocol dient dit gedrag gedocumenteerd te worden, zoals ook gebeurde door INBO.
- Wolf doodt of verwondt onbeschermd of slecht beschermd vee: De wolf heeft meermaals schade aangericht aan onbeschermd vee. Essentieel om te vermelden is dat er in het gebied waar hij geboren is en opgroeide een grote schapenhouder pertinent bleef weigeren om zijn schapen te beveiligen tegen wolven, zelfs na tal van aanvallen met grote verliezen tot gevolg. GW1554m was dus al van jongs af aan vertrouwd met vee als belangrijk en 'logisch' onderdeel van zijn dieet. In het protocol wordt als maatregel voorgesteld om preventieve maatregelen toe te passen en communicatie naar de doelgroep te verhogen. In de praktijk werd er contact opgenomen met de betrokken burgemeesters en werden rescue sets ingezet om vee in de buurt te beschermen. We zijn ons bewust dat dit nog beter kan. Daarom is het initiatief genomen om een draaiboek op te maken om zorgvuldig te beschrijven wat er in dergelijke situaties dient te gebeuren.
- Wolf richt zich systematisch op het binnendringen van (klein)veestallen: De wolf heeft op 29 juni een verzwakte vaars gedood in een open melkveestal. Zoals beschreven in het protocol kunnen hierdoor meerdere dieren getroffen worden vanwege de paniek die ontstaat en kan dit mogelijks een gevaar betekenen voor de mens. Als maatregel is opgenomen om preventieve maatregelen te verbeteren. Indien de wolf systematisch dit gedrag blijft vertonen, ondanks dat er afdoende maatregelen zijn genomen, kan beslist worden om de wolf te doden.

We kunnen beamen dat het gedrag van deze wolf op zijn minst verscherpte aandacht vroeg, onder meer omwille van het gemak waarmee hij zich begaf in stallen om een prooi aan te vallen. Het dier was echter alweer doorgetrokken vooraleer van een grondige evaluatie van zijn gedrag sprake kon zijn. In Vlaanderen werd het binnendringen van een stal slechts éénmaal waargenomen, in Retie, vervolgens ook éénmaal in Wallonië bij Bütgenbach, en daarna minstens ook één keer in Frankrijk. Op basis van deze vaststellingen geldt dit inderdaad als problematisch, zodat het treffen van maatregelen gepast zou zijn geweest. In Frankrijk werd daarbij meteen voor de meest extreme maatregel geopteerd, namelijk afschot. Daarbij moet echter opgemerkt worden dat de Habitatrichtlijn dit in principe slechts toelaat wanneer andere maatregelen – zoals afschrikking en negatieve conditionering – geprobeerd zijn en niet doeltreffend werden bevonden.

5. Voor de opmaak van het Vlaams kader werd vooreerst een onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen in 6 andere Europese lidstaten (Nederland, Duitsland, Frankrijk, Italië,

Polen en Zweden). Opvallend is dat er in lidstaten waar de wolf nooit weg is geweest, o.a. Italië en Polen, geen vastgelegde protocollen zijn en dat er weinig ontheffingen worden verleend voor het doden van wolf. Frankrijk is een afwijkende lidstaat met een duidelijkere versoepeling ten opzichte van andere Europese landen en een 'eigen' interpretatie van de Habitatrichtlijn. In dit land zijn een acuut risico of schadehistorie geen voorwaarde voor gebruik van de ontheffing. Het Vlaamse protocol is sterk gebaseerd op de Nederlandse en Duitse protocollen, aangezien Vlaanderen qua situatie het meest aansluit op deze lidstaten. Er zijn geen opvallende versoepelingen of beperkingen opgenomen. Wel werd getracht om het protocol extra te verduidelijken door een meer gedetailleerde beschrijving, een verklarende begrippenlijst en een bijlage met voorbeelden.